М. В. ***Сірата.***

да — малой радзімы, хаты, зерня — абнаўлення, нараджэння новага, еднасці чалавека з прыродай і няспыннага руху часу, пачатку. Захапленне тропамі ў С. таксама абумоўлена абстрагаваннем паэта ад будзённасці, пошукам крыніц натхнення ў міфе і фальклоры.

Тв.: Выбр. творы. Т. 1—2. Мн., 1995—97.

Літ.: Кабаковіч А. Беларускі свабодны верш. Мн., 1984; Лобан М. Пяць раніц тыдня. Мн., 1984; Лысенка А. Лінія гарызонта: Нарыс творчасці Я.Сіпакова. Мн., 1986.

І. М. Гоўзіч.

СІРАТА́ Мікалай Васілевіч (н. 17.6. 1941, в. Драмайлаўка Кулікоўскага р-на Чарнігаўскай вобл., Украіна), баяніст, дырыжор, кампазітар (аранжыроўшчык). Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі (1986). Скончыў Бел. кансерваторыю (1969). З 1965 артыст Дзяржаўнага нар. аркестра Беларусі імя І.Жыновіча, з 1969 выкладчык Гомельскага музычнага вучылішча, кіраўнік арганізаванага ім Квартэта баяністаў, з 1974 музычны кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага нар. хору Беларусі імя Г.Цітовіча. З 1997 выкладае ў Бел. педагагічным універсітэце. На аснове бел. музычнага фальклору стварыў цыклы праграм для хору імя Г.Цітовіча «Звонкія галасы Беларусі», «З глыбінь жыватворных», кампазіцыі «Веснавыя гульні», «Купальскія абрады і гульні», «Калядныя абрады і гульні», «Дажынкі» і інш., а таксама для шматлікіх нар. ансамбляў; некаторыя з іх апублікаваў у зборніках «Дзе мы хадзілі, дзе гулялі», «Інструментальныя творы для ансамбляў народных інструментаў у апрацоўцы М.Сіраты» (абодва 1998). Апрацаваў бел. нар. песні для хору «Чырвоная рабіначка», «Вянок веснавых песень», «Ой, вецер вее», «Пахаджала дзеванька», «Гэй, раскідайцесь, зялёныя лісточкі», «Каля лесу туман», «Закукуй, зязюлька» і інш., для салістаў вакальных і інструментальных ансамбляў. Аўтар выданняў «Шле вітанне вам Беларускі хор» (1990), «Весялушкі» (1994), расшыфровак некаторых фалькл. запісаў І.Назінай «Беларускія інструментальныя найгрышы» (1986), «Беларуская інструментальная музыка» (1989).

А. М. Аляхновіч.

СІРО́ЦКІЯ ПЕ́СНІ, лірычныя песні, адрасаваныя сіраце. Уяўляюць сабой аповед пра сіроцкую долю-нядолю. Яны самыя журботныя і тужлівыя ў песенным фальклоры беларусаў. Увага да сіроцкага лёсу — адна з праяў прыроднай гуманнасці беларусаў, іх нац. менталітэту. У песенных творах такога роду сірата — адзін з улюбёных нар. мастацкіх вобразаў, якому моцна спачуваюць і аўтар-песнятворца, і нават сам Бог, які навучае сірату, дзе знайсці мамку і як яе дабудзіцца:

Бяжы, дзіця, у чыста поле,
У чыстым полі гаёк стаіць,
У тым гайку — магілачка,
А ў магілачцы — твая мамка.
Прыдзі к ёй паціхусеньку,
Гукні яе памалюсеньку:
А устань, устань, мая мамачка,
А устань, устань, мая родная,
Абуй жа мне босу ножачку,
Памый жа мне бела лічыка
І спляці мне русу косачку,
Дай жа мне белу кашулю.

Паводле нар. песень, сірата заўсёды паўгалодны, недагледжаны, босы, брудны, з нячэсанай галавой. Цяжкасць сірочай долі характарызуе жыццё сіраты з душэўна-халоднай і нядобразычлівай мачыхай:

Ліха мачыха — непрыятніца:
Ножку буе — па ножцы б'е,
Лічка мые — па лічку б'е,
Коскі пляце — валасочкі рве,
Кашулю дае — праклінае:
«Бадай, дзіця, не знасіла,
Каб другую не прасіла».

Доля сіраты ў нар. паэзіі параўноўваецца з палыном:

Ой, палын, палын — трава горкая,
А доля мая — яшчэ горшая.

Адзінота і адрынутасць з'яўляюцца дамінуючымі фактарамі ў сіроцкай скрусе і журбе. У народзе жыве прымаўка: «Бог сірату любіць, але долі не дае». Дзяўчыне-сіраце ў мінулым цяжка было напаткаць сваё шчасце. Беспасажніца не магла разлічваць на добрае замужжа і на добразычлівыя адносіны да сябе з боку радні мужа ў асяроддзі, дзе часта багацце лічылася асноўным аргументам для ацэнкі чалавечай годнасці.

Літ.: Гурскі А. І. Семантыка і паэтыка сямейнай лірыкі. Мн., 2001; Яго ж. Сямейная лірыка // Беларускі фальклор: Жанры, віды, паэтыка. Мн., 2002. Кн. 3. Пазаабрадавая паэзія.

А. І. Гурскі.

СІСТЭ́МА ПРАЗАІ́ЧНЫХ ЖА́НРАЎ, гл. ў артыкуле *Народная проза.*